

УДК 330.3

ЧЕРЕВКО Олександр Володимирович,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
та економічної безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті розглядаються науково-методичні підходи до оцінки ефективності інвестиційної діяльності регіонів України. Доказано, що інвестиційна активність, також, виступає елементом інвестиційних процесів у регіоні, що перебуває в прямому зв'язку з інвестиційним кліматом і інвестиційною привабливістю регіону. Встановлено, що в інвестиційній привабливості важливу роль відіграє конкурентоспроможність регіональної влади, впровадження ефективних механізмів адміністративного управління і модернізація владних структур, формування базових мобілізаційних ідей для території.

***Ключові слова:** інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат, інвестиційна активність, інвестиційний потенціал, регіон, регіональна влада, оцінка ефективності.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання відбувається зміна наукових підходів, методологічного забезпечення щодо оцінки ефективності інвестиційної діяльності. Головною метою інвестування є здійснення низки заходів, спрямованих на досягнення структурних перетворень у галузях економіки, забезпечення пріоритетного розвитку соціальної та виробничої інфраструктур, ефективне використання виробничих потужностей, зміцнення економічного потенціалу країни, регіону.

За рахунок інвестування коштів в економіку збільшуються обсяги виробництва, зростає національний дохід, розвиваються галузі, задовольняючи попит на товари і послуги. Одержаний приріст національного доходу в деякій мірі знову накопичується, відбувається подальший ріст виробництва, і процес в подальшому повторюється.

Соціально-економічна криза призвела до погіршення становища із залученням інвестицій з-за кордону та здійснення внутрішніх капіталовкладень. Як непривабливість інвестиційного клімату, так і нестача коштів для капіталовкладень спричинили різке погіршення показників інвестиційної діяльності в цілому по Україні та по її окремих регіонах. Пошук регіонами нових ринків збуту товарів і послуг, зумовлений зміною господарських зв'язків, а також необхідність накопичення ресурсів для потреб розвитку спричинюють посилення уваги до питань зміцнення інвестиційної спроможності регіонів. Це передбачає пошук ресурсів на місцях, їх акумулювання, примноження та нарощування і ефективного використання, і, відповідно, вимагає розробки комплексу заходів щодо підвищення інвестиційної спроможності регіонів. Крім того, з матеріального погляду інвестування спрямоване на підтримку адекватного рівня розвитку економіки регіону, результати якого проявляються в основному у вигляді економічного зростання чи покращення добробуту населення регіону. Інвестування як складова відтворювального механізму виконує досить важливу роль у процесі забезпечення економічної безпеки держави та регіонів, тому активізація інвестування торкається найглибших основ господарської діяльності і є вагомим визначником рівня економічної безпеки в будь-якому регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними та зарубіжними вченими виконано низку фундаментальних робіт, присвячених проблем оцінки ефективності інвестиційної діяльності в регіонах та країні в цілому.

Питання методологічного забезпечення ефективності інвестиційної діяльності розкрито в працях: І. Бланка, Б. Дадишева, М. Долішнього, М. Кисіля, П. Лайка, А. Мазура, А. Музиченка, Г. Підлісецького, П. Саблука, А. Фукса, А. Холопова, О. Шпичака і низки інших.

Мета дослідження полягає у розробці підходів щодо оцінки ефективності інвестиційної діяльності на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на великий спектр проведених досліджень та значні науково-практичні напрацювання, на сьогодні лишається низка питань у сфері оцінки ефективності інвестиційної діяльності в регіоні, що потребує подальших досліджень.

Важливою складовою державної інвестиційної політики є її регіональний аспект. В зв'язку з тим, що у минулі періоди була відсутня власна регіональна політика в подальшому таке явище призвело до виникнення значних диспропорцій у територіальній структурі вітчизняної економіки, неефективного використання переваг територіального поділу праці, природно-ресурсного та виробничого потенціалу, надмірного забруднення навколишнього природного середовища у багатьох регіонах.

Вагоме місце у регіональному аспекті відводиться методології щодо оцінки ефективності інвестиційної діяльності. Найважливішою передумовою ефективного функціонування економіки як на загальнодержавному, так і національному рівні є висока інвестиційна активність, яка формує виробничий потенціал на новій науково-технічній основі і забезпечує конкурентоспроможність на зовнішніх ринках. В той самий час, ступінь інвестиційної активності стає певним чином деяким індикатором спаду або підйому економічного розвитку будь-якого регіону країни.

Інвестиційна активність, також, виступає елементом інвестиційних процесів у регіоні, що перебуває в прямому зв'язку з інвестиційним кліматом і інвестиційною привабливістю регіону. Використавши метод системного підходу при дослідженні інвестиційної активності розглянемо основні структурні елементи інвестиційних процесів у регіоні та їх взаємозв'язок.

Як механізми активізації регіональних інвестиційних процесів можна відокремити [3]:

- запровадження спеціальних режимів інвестиційної діяльності;
- підтримку інвестиційної сфери як місцевими, так і центральними органами влади;
- створення економічних стимулів для реінвестування прибутків в економіку регіону;
- формування прозорого економічного середовища та іміджу регіону;
- розвиток інвестиційної інфраструктури на територіях.

Сприятливий інвестиційний клімат регіональної економіки залежить від сукупності факторів:

- темпів розвитку пріоритетних, бюджетонаповнюваних галузевих виробництв;
- сучасного стану і динаміки інвестиційного ринку;
- наявності державної підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності;
- постійного моніторингу привабливості об'єктів інвестування;
- діяльності фінансових посередників.

Інвестиційна привабливість регіону розглядається як комплексна характеристика, що складається з двох ключових підсистем: інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику. Інвестиційний потенціал – кількісна характеристика, що враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними засобами, інфраструктурою тощо),

споживчий попит населення та інші показники. Його розрахунок заснований на абсолютних статистичних показниках.

В свою чергу, сукупний потенціал регіону включає наступні інтегровані його види (потенціали):

- ресурсно-сировинний, розрахований на основі середньозваженої забезпеченості території регіону балансовими запасами основних видів природних ресурсів;
- виробничий – сукупний результат господарської діяльності населення в регіоні;
- споживчий – сукупна купівельна спроможність населення регіону;
- інфраструктурний, в основі розрахунку якого покладена оцінка економіко-географічного положення регіону та інфраструктурної насиченості його території;
- інноваційний, при розрахунку якого враховується комплекс науково-технічної діяльності в регіоні;
- трудовий, для розрахунку якого використовуються дані про чисельність економічно активного населення та його освітній рівень;
- інституційний – розуміється як ступінь розвитку провідних інститутів ринкової економіки в регіоні;
- фінансовий, виражений через загальну суму податкових та інших грошових надходжень до бюджетної системи з території даного регіону.

Інвестиційний ризик оцінює ймовірність втрати інвестицій і доходу від них. Ризик є імовірнісною, якісною характеристикою, що на регіональному рівні поділяється на:

- політичний, що залежить від стабільності регіональної влади і політичної поляризації населення;
- економічний, що пов'язаний з динамікою економічних процесів у регіоні;
- соціальний, який характеризується рівнем соціальної напруженості;
- кримінальний, що залежить від рівня злочинності з урахуванням тяжкості злочинів;
- екологічний, розрахований як інтегральний рівень забруднення навколишнього середовища;
- фінансовий, що відображає напруженість регіональних бюджетів та сукупні фінансові результати діяльності підприємств регіонів;
- законодавчий – сукупність правових норм, що регулюють економічні відносини на території: місцеві податки, пільги, обмеження і т.п. [4].

За методикою І. О. Бланка [1] інвестиційна привабливість регіонів України оцінюється на основі ранжування за наступними показниками:

1. рівнем загальноекономічного розвитку регіону;
2. рівнем розвитку інвестиційної інфраструктури регіону;
3. демографічної характеристики регіону;
4. рівнем розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону;
5. рівнем криміногенних, екологічних та інших ризиків.

Важливим питанням дослідження інвестиційної привабливості регіонів України є формування адекватної системи статистичних показників, яка б відповідала вимогам сучасності, була об'єктивною та інформативною [5].

Характеризуючи окремі аспекти інвестиційної привабливості регіонів рекомендується застосовувати наступні показники:

- рівень загальноекономічного розвитку регіону, за допомогою якого можливо визначити потенційну потребу в обсягах інвестування, можливість формування інвестиційних ресурсів за рахунок власних джерел, соціальна ємність регіонального ринку;
- демографічна характеристика регіону та потенційний обсяг попиту населення на споживчі товари і послуги, а також можливості залучення кваліфікованої робочої сили у виробництві, що інвестуються;

- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону та можливості швидкої реалізації інвестиційних проектів;
- рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону та ставлення місцевих органів самоврядування до розвитку ринкових реформ і створення відповідного підприємницького клімату.

Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України відкриває нові можливості ефективної інвестиційної діяльності, що на сучасному етапі господарювання дозволяє розробити інвестиційну стратегію на довгострокову перспективу з урахуванням регіональних чинників, погодити стратегію з потенціалом регіональних споживчих ринків та ринків виробництва, враховувати можливий період реалізації інвестиційних проектів в окремих регіонах країни.

Наступним кроком є аналіз та узагальнення проектів програм, що погоджуються з місцевими органами влади стосовно економічних установ розташованих на територіях регіонів, з точки зору відповідності показників загальної концепції їх розвитку, цільовим комплексним регіональним програмам, в яких передбачається вирішення певних соціальних та екологічних проблем, прогресивні структурні зміни. Потреба в об'єктах соціальної інфраструктури визначається на основі раціональної забезпеченості ними і зіставляється з їх наявною кількістю.

Отже, для здійснення інвестиційної діяльності необхідно створювати в регіонах сприятливі умови для цільового залучення вітчизняних та іноземних інвестицій. Інформаційною основою для проведення аналізу та розрахунків у сфері інвестування є державна статистична звітність, матеріали проектних організацій, дані обласного управління економіки, інформація що міститься в державних галузевих програмах тощо.

Для забезпечення інвестиційної привабливості необхідно розробити чітку державну стратегію досягнення конкурентоспроможності національної економіки України, яка відповідає б її ресурсно-технологічному рівню. Для створення сприятливих внутрішніх умов, за яких вітчизняні підприємства можуть досягти відповідного рівня міжнародної конкурентоспроможності, насамперед необхідна виважена податкова політика, яка дасть змогу цим підприємствам працювати високоефективно і виробляти продукцію на рівні світових стандартів. Продумана політика в грошовокредитній сфері повинна запобігати подальшим сплескам інфляції, гарантувати прогнозований курс гривні, здешевити кредити, налагодити систему довгострокового кредитування виробництва [6].

Вашечко Ю. В. [7] дає наступну класифікацію методик оцінки інвестиційної привабливості по ряду ознак. За походженням методики поділяються на зарубіжні, вітчизняні та змішані (спочатку зарубіжні методики, адаптовані до особливостей вітчизняної економіки).

За рівнем оцінки інвестиційної привабливості методики розподіляються на три рівні: макроекономічний – методики, які визначають інвестиційний клімат країни; мезоекономічний – за допомогою даних методик визначається інвестиційна привабливість регіону або галузі народного господарства; мікроекономічний – здійснюється оцінка інвестиційної привабливості безпосередньо окремого суб'єкта господарської діяльності.

За галуззю застосування виділяють методики які орієнтовані на оцінку інвестиційної привабливості окремої галузі економіки. Дані методики враховують галузеві особливості об'єктів інвестиційної привабливості.

За ступенем охоплення елементів інвестиційної привабливості методики поділяються на комплексні та часткові. Мається на увазі, наскільки повно оцінюється інвестиційна привабливість: оцінюється максимальне число факторів або тільки певні

аспекти. Комплексні методики орієнтовані на оцінку всіх складових інвестиційної привабливості, часткові – на оцінку тільки певних аспектів інвестиційної привабливості.

Система визначення інвестиційної привабливості. За цією ознакою методики поділяються на методики, що використовують тільки кількісні методи оцінки, тобто оцінка інвестиційної привабливості здійснюється за допомогою кількісних показників та критеріїв; методики, що використовують тільки методи експертної оцінки. Змішані – методики, що використовують для оцінки інвестиційної привабливості кількісні показники та методи експертних оцінок.

В залежності від форми відображення вихідних даних результати оцінки можуть бути представлені у вигляді рейтингової шкали, на якій у порядку рейтингу формуються об'єкти інвестиційної привабливості. Типової шкали, тобто шкали типів або класів інвестиційної привабливості, на якій розміщуються об'єкти інвестиційної привабливості в залежності від типу або класу інвестиційної привабливості, до якого вони увійшли. Кількісна оцінка являє собою число, що знаходиться в певних рамках і характеризує стан інвестиційної привабливості. Двовірна шкала або матриця характерна для методик, де інвестиційна привабливість оцінюється значенням двох інтегральних показників.

За кількістю рівнів в структурі оцінки інвестиційної привабливості методики поділяються на однорівневі, дворівневі та трирівневі. Дана ознака відображає складність і ступінь комплексності методики. Рівні – ієрархія показників, за якими оцінюється інвестиційна привабливість. Показники нижчих рівнів інтегруються в показники верхніх рівнів, які, в свою чергу, інтегруються в підсумковий показник інвестиційної привабливості.

Така ознака як динамічність набору часткових показників відображає можливість зміни структури набору часткових показників, використовуваних в оцінці. За цією ознакою методики можна розділити на методики з динамічним або з фіксованим набором часткових показників.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Не має єдиної методики яка б дала змогу оцінити та прорахувати не тільки ресурсну складову економічного потенціалу регіону але й не використані можливості. Тому над вирішенням цих питань і будуть зосереджені подальші дослідження та розробки. В інвестиційній привабливості важливу роль відіграє конкурентоспроможність регіональної влади, впровадження ефективних механізмів адміністративного управління і модернізація владних структур, формування базових мобілізаційних ідей для території.

Список використаних джерел

1. Бланк І. О. Деякі питання підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю / І. О. Бланк. – К.: Вісник КДТЕУ, 1998. – С. 15-24.
2. Мазур А. Г. Методологічні проблеми дослідження регіональної економіки в умовах ринку / А. Г. Мазур // Збірник наукових праць Вінницького держ. аграр.ун-ту. – Вінниця: ВДАУ. – 2004. – Вип. 17. – С. 68-77.
3. Дадашев Б. А. Економіко-фінансовий механізм розвитку регіонального продовольчого ринку / Б. А. Дадашев, С. Г. Черемісіна, В. В. Обливанцов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 324 с.
4. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – К.: Наук. думка, 2006. – С. 17.
5. Корепанов Г. С. Формування системи статистичних показників інвестиційної привабливості регіонів України / Г. С. Корепанов // Бізнес Інформ. – 2016. – № 5. – С. 92-98.
6. Дудчик О. Ю. Інвестиційна привабливість України/ О. Ю. Дудчик, І. С. Пашикян, А. Г. Соловйова // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 2. – С. 541-548.
7. Вашечко Ю. В. Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств та їх класифікація / Ю. В. Вашечко // Молодий вчений. – 2016. – № 12.1 (40). – С. 668-672.

References

1. Blank I.O. (1998) Some issues of improving the management of investment activities. *K.: Visnyk KDTEU*, 15-24.

2. Mazur A. H. (2004) Methodological problems of study of regional economy in market conditions. *Zbirnyk naukovykh prats' Vinnyts'koho derzh. ahrar.un-tu*, 17, 68-77.
3. Dadashev B. A., Cheremisina S. H., Oblyvantsov V. V. (2012) Economic and financial mechanism of development of the regional food market. *K. : NNTs IAE*, 324 p.
4. Dolishniy M. I. (2006) Regional policy at the turn of the XX-XXI centuries: new priorities. *K. : Nauk. dumka*, 17.
5. Korepanov H. S. (2016) Formation of a system of statistical indicators of investment attractiveness of regions of Ukraine. *Biznes Inform*, 5, 92-98.
6. Dudchuk O.Yu., Pashykyan I.S., Solovyova A.H. (2016) Investment attractiveness of Ukraine. *Ekonomika i suspil'stvo*, 2, 541-548.
7. Vashechko Yu. V. (2016) Methodological approaches to the estimation of investment attractiveness of agricultural enterprises and their classification. *Molodyy vchenyy*, 12.1 (40), 668-672.

CHEREVKO Olexander Volodymyrovych,

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Management
and Economic Security,
Cherkasy National University
named after Bohdan Khmelnytsky

**SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATION
OF EFFICIENCY OF INVESTMENT ACTIVITY OF REGIONS OF UKRAINE**

Abstract. Introduction. *At the expense of investing in the economy, production volumes are increasing, national income is increasing, industries are developing, meeting the demand for goods and services. The resulting increase in national income is to some extent re-accumulated, there is a further increase in production, and the process is repeated in the future.*

Purpose. *The purpose of the study is to develop approaches to assess the effectiveness of investment activities at the regional level.*

Methods. *Methods used in the article: theoretical analysis and synthesis of the test material, social and qualitative research methods, analytical - statistical method.*

Results. *A significant place in the regional aspect is given to the methodology for assessing the effectiveness of investment activities. The most important prerequisite for the effective functioning of the economy, both at the national and regional levels, is the high investment activity, which forms the production potential on a new scientific and technical basis and provides competitiveness on foreign markets. At the same time, the degree of investment activity becomes somehow an indicator of the decline or recovery of economic development in any region of the country.*

Investment activity, also, is an element of investment processes in the region, which is in direct connection with the investment climate and investment attractiveness of the region. Using the method of system approach in the research of investment activity we consider the main structural elements of investment processes in the region and their interconnection.

Originality. *Consequently, in order to carry out investment activity, it is necessary to create favorable conditions for the targeted attraction of domestic and foreign investments in the regions. The information basis for the analysis and calculations in the field of investment is the state statistical reporting, materials of the project organizations, data of the regional economic department, information contained in the state sectoral programs, etc.*

Conclusion. *There is no single methodology that would allow to evaluate and calculate not only the resource component of the economic potential of the region but also the unused opportunities. Therefore, further research and development will be focused on solving these issues. In the investment attractiveness of the important role is played by the competitiveness of regional authorities, the introduction of effective mechanisms of administrative management and the modernization of power structures, the formation of basic mobilization ideas for the territory.*

Keywords: *investment, investment activity, investment climate, investment activity, investment potential, region, regional authority, performance appraisal.*

Одержано редакцією: 22.08.2017
Прийнято до публікації: 29.08.2017